

OBAĽOVAČOVITÉ (LEPIDOPTERA: TORTRICIDAE) ZISTENÉ V ZÁHRADKÁRSKEJ OSADE „KVITNÚCI OSTROV“ PRI NOVÝCH ZÁMKOCH

Peter Šima¹ & Ignác Richter²

¹Nábřežná 11, 940 01 Nové Zámky. E-mail: psima@koppert.sk

²971 01 Malá Čausa 289. E-mail: ignac.richter@gmail.com

Abstract:

Šima P & Richter I. 2015: Tortrix moths recorded at the „Kvitnúci ostrov“ gardening colony nearby the Nové Zámky town. Acta Musei Tekovensis Levice: 10: 69 – 74.

Presented faunistic contribution brings new information about the diversity of Tortrix moths (Lepidoptera: Tortricidae) at the „Kvitnúci ostrov“ gardening colony nearby the Nové Zámky town (SW Slovakia). Authors recorded altogether 48 taxons of the Tortricidae family. Interesting and important species were shortly commented. Previously published historical data about the presence of Tortrix moth species from Nové Zámky are given. Current list of the Lepidoptera fauna of the „Kvitnúci ostrov“ gardening colony has been extended by these new inputs to 487 species.

Key words: Lepidoptera, Tortrix moths, Nové Zámky, The „Kvitnúci ostrov“ gardening colony

ÚVOD

Predkladaný príspevok priamo nadväzuje na predchádzajúce práce, ktoré sa zaoberali sumarizáciou výsledkov štúdia diverzity motýľov na území záhradkárskej osady „Kvitnúci ostrov“ neďaleko mesta Nové Zámky. Do dnešných dní bolo na skúmanej lokalite zistených celkom 439 druhov nočných motýľov z viacerých čeľadí (ŠIMA 2013). Ďalším spracovaním získaného biologického materiálu sa nám podarilo dospieť k novým poznatkom o druhovom zložení fauny motýľov záujmového územia. Naším cieľom je tieto nové zistenia sprístupniť verejnosti a tým prispieť k zvyšovaniu úrovne poznania fauny záhradkárskej osady „Kvitnúci ostrov“ ako aj okolia mesta Nové Zámky.

CHARAKTERISTIKA SKÚMANEJ LOKALITY

Kompletný a detailný opis záujmovej lokality bol podaný už v predchádzajúcej práci Šimu (ŠIMA 2004). Pre rýchlu orientáciu však uvádzame, že záhradkárska osada „Kvitnúci ostrov“ sa nachádza v južnej časti západného Slovenska, juhozápadne od mesta Nové Zámky, v geomorfologickom celku Podunajská rovina, v časti Martovská mokraď (MAZÚR & LUKNIŠ 1980). Záhradkárska osada má rozlohu 5,2 hektárov a leží v nadmorskej výške 113 m. V sieti mapovacích štvorcov Databanky fauny Slovenska sa nachádza v kvadráte 8074.

MATERIÁL A METODIKA

Biologický materiál bol získavaný počas vyše jednej dekády pretrvávajúceho štúdia fauny motýľov záhradkárskej osady „Kvitnúci ostrov“ pri Nových Zámkoch. Zástupcov čeľade, ktorá je predmetom tohto príspevku sme nadobudli nepravidelnými odbermi v rokoch 1996 až 2007.

Motýle boli získavané najmä vo večerných až nočných hodinách lákaním na silný svetelný zdroj (125 W ortuťová výbojka, OSRAM HQL (MBF-U), P.R.C. f 718). Odchytené jedince boli usmrčované výparmi octanu etylného, neskôr preparované a determinované podľa charakteristických morfológických znakov. Pri habituálne ťažko určiteľných druhoch boli vyhotovené genitálne preparáty a determinácia prebiehala na základe charakteristickej stavby genitálií jednotlivých druhov. K určovaniu motýľov bola použitá dostupná odborná literatúra (RAZOWSKI 2002, 2003). Dokladový materiál (vrátane genitálnych preparátov) je deponovaný v súkromnej zbierke prvého autora. Zoznam zistených druhov bol vyhotovený podľa aktuálneho zoznamu motýľov Slovenska (PASTORÁLIS et al. 2013).

ZOZNAM ZISTENÝCH DRUHOV

V nasledujúcom zozname uvádzame zástupcov čeľade Tortricidae zistených na území záhradkárskej osady „Kvitnúci ostrov“ pri Nových Zámkoch. Systematicky usporiadaný zoznam obsahuje názov druhu a dátum odchyty. V prípade, že bol pri uvedenom druhu vyhotovený genitálny preparát, uvádzame aj meno determinátora (Ignác Richter = IgR), číslo genitálneho preparátu v evidencii determinátora (gen. pr. č.) a pohlavie jedinca (samica = ♀, samec = ♂).

TORTRICIDAE

Tortricinae – Cochylini

1. *Phtheochroa pulvillana* (HERRICH-SCHÄFFER, 1851) - 21.VI.2000
2. *Agapeta hamana* (LINNAEUS, 1758) - 12.VII.1997, 17.V.2000
3. *Aethes hartmanniana* (CLERCK, 1759) - 26.IV.2002
4. *Aethes smeathmanniana* (FABRICIUS, 1781) - 6.VI.2000, 17.V.2005
5. *Aethes tessarana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 17.V.2005

6. *Aethes cnicana* (WESTWOOD, 1854) - 6.V.2001
 Tortricinae – Tortricini
7. *Acleris rhombana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 5.XI.2005, IgR, gen. pr. č. 21235, ♀
8. *Acleris schalleriana* (LINNAEUS, 1761) - 29.X.2000, IgR, gen. pr. č. 21243, ♀
9. *Acleris umbrana* (HÜBNER, 1799) - 27.X.2004, IgR, gen. pr. č. 21250, ♂
10. *Acleris variegana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 26.VI.2004, 27.X.2004, 30.X.2004, 22.X.2005, 5.XI.2005
11. *Acleris hastiana* (LINNAEUS, 1758) - 24.III.2005, IgR, gen. pr. č. 21248, ♂
12. *Acleris scabrana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 24.VII.2000, 28.IX.2000
13. *Acleris notana* (DONOVAN, 1806) - 26.III.2005, IgR, gen. pr. č. 21249, ♀
- Tortricinae – Cnephasiini
14. *Doloploca punctulana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 16.IV.2005
15. *Tortricodes alternella* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 18.III.2003, IgR, gen. pr. č. 21252, ♂
16. *Eana incanana* (STEPHENS, 1852) - 12.VI.2005, IgR, gen. pr. č. 21242, ♂; 12.VI.2005, IgR, gen. pr. č. 21239, ♂
17. *Cnephasia asseclana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 4.V.2001, IgR, gen. pr. č. 21240, ♀
- Tortricinae – Ramapesiini
18. *Paramesia gnomana* (CLERCK, 1759) - 29.V.2004
- Tortricinae – Archipini
19. *Archips podana* (SCOPOLI, 1763) - 17.V.2000, 28.V.2001, 23.V.2002
20. *Pandemis cerasana* (HÜBNER, 1786) - 3. VI.1996, 27.V.2005
21. *Pandemis heparana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 9.VII.2001
22. *Aphelia paleana* (HÜBNER, 1793) - 17.V.2000, 29.V.2004
23. *Clepsis consimilana* (HÜBNER, 1817) - 6.VI.2002
- Olethreutinae – Endotheniini
24. *Endothenia quadrimaculana* (HAWORTH, 1811) - 30.IX.2000, 6.X.2000, 21.V.2001, 26.VI.2004, IgR, gen. pr. č. 21228, ♂
- Olethreutinae – Olethreutini
25. *Apotomis betuletana* (HAWORTH, 1811) - 20.VI.2002
26. *Hedya salicella* (LINNAEUS, 1758) - 1.VI.2000
27. *Hedya nubiferana* (HAWORTH, 1811) - 12.V.2000, 29.V.2004
28. *Hedya ochroleucana* (FRÖLICH, 1828) - 16.V.2001
29. *Celypha striana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 16.VIII. 2000
30. *Celypha lacunana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 13.VII.2003, 27.V.2005, 12.VI.2005
31. *Celypha rivulana* (SCOPOLI, 1763) - 28.V.2001
- Olethreutinae – Lobesiini
32. *Lobesia abscisana* (DOUBLEDAY, 1849) - 21.VI.2006, IgR, gen. pr. č. 21220, ♂
33. *Lobesia reliquana* (HÜBNER, 1825) - 27.V.2005, IgR, gen. pr. č. 21223, ♀
- Olethreutinae – Enarmoniini

34. *Ancylis laetana* (FABRICIUS, 1775) - 8.V.2003, 27.V.2005
 35. *Ancylis unculana* (HAWORTH, 1811) - 18.VIII.2002, 17.VII.2004
 36. *Ancylis paludana* (BARRETT, 1871) - 26.IV.2002
 37. *Ancylis mitterbacheriana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - 24.V.2003
 Olethreutinae – Eucosmini
 38. *Eucosma cana* (HAWORTH, 1811) - 19.VII.2003, IgR, gen. pr. č. 21232, ♂
 39. *Eucosma metzneriana* (TREITSCHKE, 1830) - 18.VI.2000, 21.VI.2000, 4.VII. 2000,
 26.VI.2004
 40. *Eucosma conterminana* (GUENÉE, 1845) - 13.VII.2003, 2.VIII.2003
 41. *Epiblema cirsiana* (ZELLER, 1843) - 1.V.2004, IgR, gen. pr. č. 21227, ♂
 42. *Epiblema foenella* (LINNAEUS, 1758) - 1.VI.2000, 23.V.2002
 43. *Notocelia cynosbatella* (LINNAEUS, 1758) - 4.V.2000, 19.V.2001, 13.V.2005
 Olethreutinae – Grapholitini
 44. *Dichrorampha acuminatana* (LIENIG & ZELLER, 1846) - 13.V.2005, IgR, gen. pr. č.
 21245, ♂
 45. *Cydia pactolana* (ZELLER, 1840) - 27.V.2005
 46. *Cydia pomonella* (LINNAEUS, 1758) - 8.V.2000, 18.VII.2000, 4.VIII.2000,
 29.V.2004
 47. *Cydia splendana* (HÜBNER, 1799) - 20.VIII.2000
 48. *Pammene amygdalana* (DUPONCHEL, 1842) - 16.V.2001, 21.VI.2006

POZNÁMKY K ZAUJÍMAVÝM A VÝZNAMNÝM DRUHOV

- Tortricodes alternella* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - európsky druh, rozšírený je od Iberijského poloostrova a Britských ostrovov po severné až severozápadné oblasti európskej časti Ruska. Vzácnjší je v južných oblastiach. Imága lietajú v jarých mesiacoch (február až apríl), výnimočne sa imága objavujú už na jeseň. Húsenica sa živí listami rôznych listnatých stromov (RAZOWSKI 2002).
- Pandemis heparana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) - rozšírený palearktický druh. V ovocných sadoch môže pôsobiť ako škodca (RAZOWSKI 2002).
- Lobesia abscisana* (DOUBLEDAY, 1849) - druh známy zo západnej a strednej Európy, ale aj z Malej Ázie, Zakaukazska, Západnej Sibíri, Kirgizska a Tadžikistanu. Húsenica žije na výhonkoch a v spradených listoch rôznych bylín, ako napríklad *Echium vulgare*, *Anchusa officinalis*, *Allium oleraceum* a iné. Bivoltinný druh (RAZOWSKI 2003).
- Eucosma conterminana* (GUENÉE, 1845) - škodca šalátov (rod *Lactuca* spp., napr. *Lactuca serriola*, *L. scariola*, *L. virosa* atď.), na pestovaných šalátoch môže spôsobovať značné škody. Široko rozšírený od Európy až po Ďaleký východ, Rusko (Prímorský kraj) a Čínu (RAZOWSKI 2003).
- Notocelia cynosbatella* (LINNAEUS, 1758) - Rozšírený je od Portugalska až po Ural, na severe od Bieleho mora na juh po Kaukaz, Malú Áziu, Blízky východ, Irán, Zakaukazsko, Kazachstan až po Ďaleký východ (Južné Primorsko, Južný Sachalin). V Bulharsku spôsobuje škody na porastoch pestovaných ruží (RAZOWSKI 2003).

Cydia splendana (HÜBNER, 1799) - západopalearktický druh. Húsenice sa vyvíjajú v semenách *Quercus* spp., *Castanea vesca*, vzácné aj v *Juglans regia*. V prípade semien dubov poškodzuje jedna larva len jedno semeno, no v prípade gaštanov dokáže jedna larva poškodiť počas svojho vývinu aj niekoľko semien. Ide o univoltinný druh, významný ako škodca semien dubov a gaštanov (RAZOWSKI 2003).

Cydia pomonella (LINNAEUS, 1758) - Často pôsobí ako vážny škodca v ovocných sadoch najmä na drevinách ako *Malus*, *Cydonia*, *Prunus persica*, *P. domestica*, *Sorbus aucuparia*, *Armeniaca vulgaris*, *Castanea*, *Juglans* a iné. Druh bol pôvodne rozšírený len v oblasti prirodzeného výskytu jabloní t.j. celá Európa až po tajgu na severe, hory západnej i strednej Ázie až po Džungarský Alatau. Pestovanými kultivarmi ovocných drevín sa rozšíril do Ázie, Severnej a Južnej Ameriky, Austrálie ako aj na Nový Zéland. V severnej Európe je známy zo Škótska, Škandinávie a v Rusku sa vyskytuje až po Perm. Druh sa aklimatizoval aj na Sibíri po Irkutsko v Bajkalskej oblasti. Ďalej ho nájdeme v Kazachstane a na Ďalekom východe až po Prímorský kraj (Rusko), kde je taktiež vnímaný ako škodca (RAZOWSKI 2003).

DISKUSIA A ZÁVER

Skutočnosť, že mesto Nové Zámky a jeho blízke okolie neboli nikdy atraktívnym miestom pre entomologický výskum sa odráža aj v počte publikovaných nálezov z tejto oblasti. Zo sledovaného územia sú nám známe údaje o výskyte len deviatich druhov z čeľade Tortricidae. Jedná sa o tieto druhy: *Clepsis strigana*, *Epiblema scutulana*, *Olethreutes arcuella*, *Hedya pruniana*, *Agapeta hamana*, *Stenodes straminea*, *Chlidonia hartmanniana*, *Cochylis hybridella*, *Aethes tesserana*. Informácie o uvedených druhoch pochádzajú výlučne zo zbierky Dr. Iva Nováka (HRUBÝ 1964).

Počas štúdia fauny motýľov záhradkárskej osady „Kvitnúci ostrov“ pri Nových Zámkoch sa nám podarilo potvrdiť prítomnosť 48 druhov motýľov patriacich do čeľade obaľovačovitých (Tortricidae), pričom 23 druhov patrilo do podčeľade Tortricinae a 25 druhov do podčeľade Olethreutinae. S celkovým počtom 7 druhov bol v našich zberoch najviac zastúpený rod *Acleris*. Tento rod je v Európe zastúpený približne 40 druhmi a v celej palearktiskej oblasti asi 130 druhmi (RAZOWSKI 2002).

Čeľaď obaľovačovitých (Tortricidae) je druhovo najbohatšou čeľaďou motýľov na Slovensku, zahŕňa celkom 513 druhov (PASTORÁLIS et al. 2013). V porovnaní s uvedeným je počet nami zistených druhov relatívne nízky, predstavuje iba 9,4 % z celkového počtu u nás žijúcich druhov obaľovačovitých. Príčinou zistenia tak nízkeho počtu druhov je skutočnosť, že sme sa počas terénnych prác venovali tejto skupine motýľov len okrajovo a nie systematicky. Napriek tomu považujeme získané informácie za hodnotné, nakoľko prinášajú nové poznatky o rozšírení týchto motýľov na Slovensku a zároveň dopĺňajú zoznam druhov motýľov študovaného územia. V budúcnosti by bolo vhodné na lokalite realizovať systematický výskum čeľade obaľovačovitých, keďže predpokladáme, že sa na danom území vyskytuje niekoľkonásobne vyšší počet druhov tejto zaujímavej a druhovo mimoriadne bohatej čeľade motýľov.

POĎAKOVANIE

Touto cestou sa chceme poďakovať pánovi Gabrielovi Pastorálišovi za determináciu niektorých druhov čeláde Tortricidae.

LITERATÚRA

- HRUBÝ K. 1964: Prodrómus Lepidopter Slovenska. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 962 pp.
- LAŠTŮVKA Z. & LIŠKA J. 2011: Annotated checklist of moths and butterflies of the Czech republic (Insecta: Lepidoptera). Biocont Laboratory, Brno, 148 pp. ISBN 978-80-904254-1-5.
- MAZÚR E. & LUKNIŠ M. 1980: Geomorfologické jednotky - mapa, 1:1000 000. In: MAZÚR, E., a kol.: Atlas SSR. Slovenská akadémia vied, SÚGK, Bratislava, p. 64.
- PASTORÁLIS G., KALIVODA H. & PANIGAJ L. 2013: Zoznam motýľov (Lepidoptera) zistených na Slovensku. *Folia faunistica Slovaca* **18** (2): 101–232. ISSN 1335-7522.
- RAZOWSKI J. 2002: Tortricidae (Lepidoptera) of Europe, Volume 1. Tortricinae and Chlidanotinae. František Slamka, Bratislava, 247 pp. ISBN 80-967540-9-2.
- RAZOWSKI J. 2003: Tortricidae (Lepidoptera) of Europe, Volume 2. Olethreutinae. František Slamka, Bratislava, 301 pp. ISBN 80-969052-0-1.
- ŠIMA P. 2004: Vijačkovité (Lepidoptera: Pyralidae) záhradárskej osady „Kvitnúci ostrov“ pri Nových Zámkoch a jej bezprostredného okolia. *Acta Musei Tekovensis Levice* **5**: 69–77. ISBN 80-88831-05.
- ŠIMA P. 2013: Drevotočovitité, srpokrídlovcovitité, priadkovcovité, brahminovitité, chochlatkovité a spriadače (Lepidoptera: Cossidae, Drepanidae, Lasiocampidae, Brahmaeidae, Notodontidae et Arctiinae) záhradárskej osady „Kvitnúci ostrov“ pri Nových Zámkoch. *Acta Musei Tekovensis Levice* **9**: 42–49. ISBN 978-80-88831-13-6.

Recenzent: Doc. RNDr. Ľubomír Panigaj, CSc.